

УДК 581.9(477.83–751.2)

В. В. Дацюк – аспірант Інституту ботаніки імені М. Г. Холодного НАН України;**І. І. Кузьмішина** – кандидат біологічних наук, доцент кафедри ботаніки та садово-паркового господарства Волинського національного університету імені Лесі Українки;**Л. О. Коцун** – кандидат біологічних наук, доцент кафедри ботаніки та садово-паркового господарства Волинського національного університету імені Лесі Українки

Флористичні особливості ландшафтного заказника «Федорівка» (Львівська область)

Роботу виконано у відділі геоботаніки Інституту ботаніки ім. М. Г. Холодного НАН України

Здійснено структурний аналіз флори заказника місцевого значення «Федорівка» в систематичному, біоморфологічному, географічному та созологічному аспектах, досліджено її раритетну компоненту.

Ключові слова: заказник, флора, структурний аналіз, охорона.

Дацюк В. В., Кузьмішина І. І., Коцун Л. О. Флористические особенности ландшафтного заказника «Федоровка» (Львовская область). Осуществлен структурный анализ флоры заказника местного значения «Федоровка» в систематическом, биоморфологическом, географическом и созологическом аспектах, исследован раритетный компонент флоры.

Ключевые слова: заказник, флора, структурный анализ, охрана.

Datsvuk V. V., Kuzmishyna I. I., Kotsun L. O. Floristic Features of the Landscape Reserve «Fedorivka» (Lviv Region). The structural analysis of the landscape reserve «Fedorivka» flora is carried out at this article. The rare flora's component is studied.

Key words: reserve, flora, structural analysis, protection.

Постановка наукової проблеми та її значення. У зв'язку з посиленням антропогенного пресингу на довкілля моніторингових досліджень потребують і природно-заповідні об'єкти. Особливо вразливими є заказники, пам'ятки природи, урочища з нижчим рангом заповідності.

Ландшафтний заказник місцевого значення «Федорівка» створено в 1984 р. на території Сокальського району Львівської області для збереження та відновлення цінних природних дубових і сосново-дубових лісів. Площа заказника становить 1409 га. До його складу увійшли лісові урочища Шихтарі, Тудорковичі, Пісочне. Заказник перебуває у віданні Сокальського лісництва Радехівського державного лісового господарства Львівської області. Особливості ступеня антропоїчної трансформації флори заказника вивчав один із авторів статті [6].

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Зміни флоронаселення ландшафтного заказника «Федорівка» були розглянуті В. П. Ткачиком та І. І. Кузьмішиною [6], інших досліджень у межах заказника не проводили.

Мета роботи – здійснити структурний аналіз флори заказника в систематичному, біоморфологічному, географічному та созологічному аспектах.

Матеріали та методи. Основу роботи склали матеріали експедиційних досліджень (2006–2011 рр.) флори заказника, які включають 70 геоботанічних описів. Польові дослідження проводилися за загальноприйнятими методами флористичних досліджень (детально-маршрутних обстежень, напівстаціонарних обстежень, камеральної обробки зібраних матеріалів).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. З геоморфологічного погляду територія заказника лежить у межах західної частини Волинської височини. За геоботанічним районуванням вона належить до широколистянолісової зони Центральноєвропейської провінції широколистяних лісів Південнопольсько-Західноподільської підпровінції широколистяних лісів, лучних степів та евтрофних боліт Люблінсько-Волинського округу грабово-дубових, дубових лісів та остепнених луків [1].

Домінантним типом рослинності є ліси, які займають 97,7 % території. Під луками та болотами зайнято 1,2 % площі заказника, решта території перебуває під сільськогосподарськими угіддями [4].

Ліси представлені угрупованнями формацій *Querceta roboris*, *Pineta sylvestris*, *Carpineta betuli*, *Alneta glutinosae*. Серед лучної рослинності переважають угруповання справжніх луків, а серед болотної – евтрофних високотравних боліт.

У флорі заказника налічується 365 видів судинних рослин, які належать до 231 роду та 72 родин і належать до п'яти відділів: *Equisetophyta*, *Lycopodiophyta*, *Polypodiophyta*, *Pinophyta*, *Magnoliophyta*. За систематичним складом переважають види з відділу *Magnoliophyta*, частка яких становить 90 % родин, 96,5 % родів та 96 % видів. Флористична пропорція, яка характеризує ступінь видової та родової різноманітності, становить у заказнику 1:3:5 і є характерною для лісової флори.

Рослини інших відділів представлені незначною кількістю таксонів: відділ *Equisetophyta* – однією родиною та чотирма видами, *Lycopodiophyta* – однією родиною та двома видами, *Polypodiophyta* – чотирма родинами та шістьма видами, *Pinophyta* – однією родиною та двома видами.

У відділі *Magnoliophyta* провідними родинами є: *Asteraceae* (26 родів; 39 видів), *Poaceae* (21; 33), *Rosaceae* (16; 26), *Fabaceae* (16; 20), *Lamiaceae* (17; 25), *Apiaceae* (12; 14), *Caryophyllaceae* (9; 13), *Salicaceae* (9; 12), *Ranunculaceae* (8; 12), *Scrophulariaceae* (7; 11). Частка десяти найбагатших родин становить 56 % усієї кількості видів, що характерно для флори Голарктису [3].

Флора заказника «Федорівка» відзначається чималою біоморфологічною різноманітністю. У спектрі біоморф за класифікацією життєвих форм І. Г. Серебрякова [5] провідну роль відіграють такі біоморфи. Трав'янисті полікарпіки у заказнику представлені 278 видами, що становить 76 % видового складу флори. Другу позицію посідають трав'янисті монокарпіки (дворічники) – 23 види (6 %). Деревя представлені 21 видом (6 %), куці – 14-ма (4 %), трав'янисті монокарпіки (однорічники) – 12-ма (3 %), кущики – 17 видами (5 %). За класифікацією К. Раункієра до фанерофітів належать 58 видів (16 %), хамефітів – 18 (5 %), гемікриптофітів – 164 (45 %), терофітів – 40 (11 %), криптофітів – 75 (21 %), геофітів – 10 видів (3 %).

Невід'ємним елементом флористичного дослідження є географічний аналіз, який забезпечує цілісну картину вивчення флористичних особливостей території. Флора заказника сформувалася із різних центрів походження. Для характеристики геоелементів ми використали класифікацію Ю. Д. Клеопова [3]. Співвідношення геоелементів подано у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1

Спектр географічних елементів флори заказника «Федорівка»

Географічний елемент	Кількість видів	
	абсолютна	відносна, %
Голарктичний елемент	134	37
Європейський елемент	76	21
Євразійський елемент	59	16
Мультирегіональний елемент	29	8
Синантропна фракція	67	18
Разом	365	100

Аналіз географічних елементів засвідчив, що найбільший відсоток мають види з голарктичним та європейським поширенням. Велика кількість синантропних видів рослин (67 видів; 18,4 %) пояснюється значним антропогенним впливом на рослинний покрив заказника. Таке співвідношення призводить до зміни структури фітоценозів та витіснення природної флори заказника синантропними видами, кількісне переважаання яких різко збільшується поблизу населених пунктів та доріг.

Аналіз флори заказника засвідчив наявність рідкісних рослин, які охороняються на національному, регіональному та міжнародному рівнях.

На основі проведених досліджень встановлено групу раритетних видів рослин, занесених до Червоної книги України [2; 6; 7]. Вона представлена п'ятьма видами рослин, які перебувають під охороною: *Epipactis helleborine* L., *Lilium martagon* L., *Lycopodium annotinum* L., *Platanthera bifolia* L., *Salix starkeana* Wild.

Lycopodium annotinum L. – бореальний елемент флори з палеарктичним типом ареалу. В Україні трапляється на південній межі ареалу. Природоохоронний статус – «вразливий» вид [7]. На території заказника зростає у вологих умовах березово-дубового лісу. Трапляється у двох локалітетах, популяція нечисленна і складається із двох куртин.

Lilium martagon L. – неморальний елемент флори з диз'юнктивним ареалом. В Україні трапляється на південній межі ареалу. Природоохоронний статус – «вразливий» вид [7]. У заказнику зростає у сосновому лісі у кількості п'яти особин.

Platanthera bifolia L. – неморальний елемент флори з європейсько-середземноморським ареалом. Природоохоронний статус – «рідкісний» вид [7]. На території заказника зростає у дубово-сосновому лісі. Популяція складається із 14 особин із повночленим віковим спектром.

Epipactis helleborine L. – неморальний елемент флори, рідкісний вразливий вид із диз'юнктивним ареалом. Природоохоронний статус – «вразливий» вид [7]. На території заказника зростає у сосновому лісі. Ценопопуляції характеризуються низькою чисельністю особин (3–5).

Salix starkeana Wild. – реліктовий, неморальний елемент флори. В Україні трапляється спорадично і перебуває на південній межі ареалу. Природоохоронний статус виду – «рідкісний» [7]. На території заказника зростає в порушених екотопах березово-дубового лісу.

Два види (*Epipactis helleborine*, *Platanthera bifolia*) занесено до Вашингтонської конвенції про охорону видів флори та фауни.

Загалом раритетні види заказника характеризуються нечисленними ценопопуляціями, трапляються окремими невеликими за площею куртинами, та низьким характером активності видів. Природоохоронний статус виду «вразливий» мають три види, «рідкісний» – два види. Усі види володіють ботаніко-географічною значущістю (три види зростають на межі ареалу, два – у диз'юнктивній частині ареалу), один вид належить до реліктів.

Регіонально рідкісні рослини, які потребують охорони у Львівській області [2], у флорі заказника представлено такими видами: *Pyrola media* Sw, *Trollius europaeus* L., *Acorus calamus* L., *Arctium nemorosum* Lej, *Lycopodium clavatum* L., *Dryopteris cristata* (L.) A. Gray.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Всебічний аналіз флори заказника «Федорівка» засвідчив його важливу роль у збереженні автохтонної флори, у тому числі рідкісних і зникаючих видів України та Волинської височини, потребу продовжувати моніторингові дослідження цього типового для південних широт Голарктису лісового масиву.

Список використаної літератури

1. Дідух Я. П. Геоботанічне районування України та суміжних територій / Я. П. Дідух, Ю. Р. Шеляг-Сосонко // Укр. ботан. журн. – 2003. – Т. 60, № 1. – С. 6–17.
2. Кагало О. О. Рідкісні, зникаючі та інші види судинних рослин Львівської області (Україна), які потребують охорони / О. О. Кагало, Н. М. Сичак // Наукові основи збереження біотичної різноманітності : темат. зб. – Львів : Ліга-Прес, 2003. – Вип. 4. – С. 47–58.
3. Клеопов Ю. Д. Анализ флоры широколиственных лесов европейской части СССР / Ю. Д. Клеопов. – К. : Наук. думка, 1990. – 352 с.
4. Радзій В. Ф. Структура ґрунтового покриву Волинської височини / В. Ф. Радзій. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. – 206 с.
5. Серебряков И. Г. Жизненные формы высших растений и их изучение / И. Г. Серебряков // Полевая геоботаника. – М. ; Л. : Изд-во АН СССР, 1964. – Т. 3. – С. 146–208.
6. Ткачик В. П. Зміни флоронаселення ландшафтного заказника «Федорівка» (Волинська височина) / В. П. Ткачик, І. І. Кузьмішина // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2006. – № 2. – С. 74–86.
7. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я. П. Дідуха. – К. : Глибококонсалтинг, 2009. – 912 с.

Статтю подано до редколегії
24.11.2011 р.